

KÁSA VIKTÓRIA

AZ ÉRTŐ OLVASÁS FEJLESZTÉSE A GYAKORLATBAN

Amennyiben az olvasás készség, akkor szintén készség maga a szövegértő olvasás is. Az értő olvasás valójában azt jelenti, hogy megértjük a szövegben rejlő összefüggéseket. Azonban ennek fejlesztéséhez nem kizárólag a szó szerinti jelentés megértése szükséges, hanem olyan gyakorlatok is indokoltak, amelyekkel az olvasás fokozatait tudjuk fejleszteni (Gósy, 2008; Puskás, 2017.). Az első fokozat az értő olvasás, amelynél fontos szerepe van a memóriának, mivel a tanulóknak ki kell keresniük a kontextusból az információkat. Ekkor tárjuk fel a szavak és mondatok jelentését, amelyhez szükség van szótárra. A következő lépcsőfok az értelmező olvasás. Ilyenkor tulajdonképpen a „sorok között” olvasunk, mivel a szövegben lévő rejtett gondolatokat tárjuk fel. Ez a gyakorlat általában nehézséget okoz a tanulóknak, mivel olyan ok-okozati viszonyokat kell felfedezniük, amely a kontextusból fejthető fel. A harmadik fokozat, a kritikai olvasás kizárólag a szöveg teljes elolvasása után valósulhat meg. Ekkor összetettjük a valóságot a szövegben szereplő információkkal. Fontos, hogy a diákok már az első osztályban elmondják véleményüket a cselekmény valóságát tekintve. Az utolsó szint, a kreatív olvasás, amikor a képzelet magasabb szintjét kell alkalmaznunk. Ide tartozik a vita, valamint a dramatizálás is (Adamik, 2005, 474; Adamikné, 310–321; Adamikné, 2008, 130–136).

Ahogy az olvasásnak vannak fokozatai, úgy az értő olvasásnak is vannak szintjei. A teljes szöveg megértéséhez szükséges a szavak, mondatok, továbbá a bekezdések és az egész kontextus megértése (Adamikné, 2006, 279). A legegyszerűbb megoldás az ellenőrzésnek, ha kérdéseket fogalmazunk meg a szó jelentéséről. Továbbá használtatunk különféle szótárakat, szemléltethetjük az adott kifejezést, valamint a szövegből következtetünk a szó jelentésére. A mondatok megértésénél kulcsfontosságú a toldalékok helyes kiolvasása, mivel a mondatok értelmét nagymértékben befolyásolják a szóvégek. A bekezdések megértésénél a szövegben található tételmondat feltárására törekszünk, melyek általában a bekezdések elején olvashatóak, valamint ezek a mondatok biztosítják a vázlatpontokat (Adamikné, 2006, 288–302; Adamikné, 2008, 121–130).

A következőkben olyan szövegfeldolgozást olvashatnak, amely a gyakorlatban is megvalósult, 3. osztályos tanulók részvételével. A foglalkozás során alkalmazott gyakorlatoknak többféle variációja is létezhet. Az óravázlat összeállításánál szem előtt tartottam a tanulók életkori sajátosságait, ezáltal a gyakorlatok általában kevésbé komplikált változatában zajlottak le. A feladatok összeállításánál célszerű a sokszínűség törekedni.

A BESZÉLŐ LÓ ÉS AZ ARANYHAJÚ KIRÁLYKISASSZONY C. MESE FELDOLGOZÁSA

RÁHANGOLÓDÁS

Szoborjáték

- **Időkorlát:** min. 10 perc (a témától függően változhat)
- **Eszközigény:** előre elkészített kártyák
- **Cél:** a figyelem felkeltése, fantázia fejlesztése, az olvasandó szöveghez kapcsolódó fókusz előrevetítése
- **Leírás:** Az osztályból kinevezünk egy tanulót szobrásznak, akinek egy-egy kártyán olvasható érzelmeket kell megalkotnia egy-egy tanuló társán. A szobrász az egyik tanulón a szeretetet, a másik diákon a gyűlölet testbeszédét formázza meg. A többi tanuló feladata, hogy ezeket az érzelmeket kitalálja (N. Tóth – Petres Csizmadia, 2015, 314; Puskás, 2016, 76).

JELENTÉSTEREMTÉS

Pókhálóóra jóslás alapján

- **Időkorlát:** min. 5 perc
- **Eszközigény:** tábla, filctoll, íróeszköz, papír
- **Cél:** a történet szereplőinek részletesebb elképzelése
- **Leírás:** A mese címében olvasható szereplőket próbálják a tanulók minél részletesebben elképzelni. Ezeket a külső és belső tulajdonságokat lejegyzetelik egy papírra. A gyakorlat alatt sor kerül a mesei szereplők általános jel-

lemvonásainak összegyűjtésére, ezek aktivizálására (N. Tóth – Petres Csizmadia, 2015, 299).

Összekevert sorrend

- **Időkorlát:** min. 10 perc
- **Eszközigény:** tábla, filctoll
- **Cél:** az értelmező olvasás és kritikai gondolkodás fejlesztése, vitakészség és logika fejlesztése
- **Leírás:** A táblára előre felírjuk az egyelőre még nem ismert történet vázlatát néhány mondatban, azonban ezek nem kronológiailag követik egymást. A tanulók megpróbálnak felállítani egy logikai sorrendet, majd a szöveg teljes elolvasása után lehetőség nyílik az előre felállított rangsort kijavítani (N. Tóth – Petres Csizmadia, 2015, Bárdossy és társ., 2002, 356).

Csali olvasás

- **Időkorlát:** min. 10 perc
- **Eszközigény:** a kinyomtatott mese szövege
- **Cél:** a szöveg megismerése, olvasási készség kondicionálása
- **Leírás:** A pedagógus felolvasás közben szándékosan pontatlanul ejt ki bizonyos szavakat, kifejezéseket. A szöveg teljes elolvasása után a diákok ismertetik a pedagógus felolvasásában elkövetett tévesztéseket. Ha nem az összekevert sorrendet alkalmazzuk a vázlat elkészítése érdekében, akkor célszerű olyan „hibás” szavakat kiválasztani, amely segítség lenne a diákok számára a történet vázlatának összeállításában (Tóth, web1). A szöveg megismerését követően visszatérünk az előző feladathoz, és ellenőrizzük, korrigáljuk az ott kialakított vázlatpontok sorrendjét.

Szó szerinti értelmezés

- **Időkorlát:** min. 5 perc (a nem értett szavak számától függően ez változhat)
- **Eszközigény:** értelmező szótár (min. 2 db)
- **Cél:** értő olvasás fejlesztése, a nem ismert kifejezések megértése
- **Leírás:** A foglalkozás során a diákok önállóan kikeresik a lexikonból a számukra nem értett szavakat, majd hangosan felolvassák a kikeresett szó értelmét. Érdemes a foglalkozás előtt elmondani a szótárak használatának lépéseit.

A világegyetem központja

- **Időkorlát:** min. 10 perc (a téma mélységétől függően módosulhat)
- **Eszközigény:** kb. 40 centiméteres átmérőjű kör alakú papír
- **Cél:** a fókusz megfogalmazása, vélemények hangoztatása

• **Leírás:** A tanulók körbe állnak. A kör közepébe helyezük a kör alakú papírt, ami a világegyetem közepét jelképezi. Egy önkéntes tanuló a világegyetem közepére áll, és E/1-ben megfogalmazza a történet fókuszát. Aki egyetért a kijelentésével, az közelebb lép hozzá. Ezt a technikát egészen addig alkalmazhatjuk, amíg a történet fókuszára rá nem találunk (Kaszmán-Saróka, 2019, 16).

Apróhirdetés

- **Időkorlát:** min. 10 perc
- **Eszközigény:** papír, íróeszköz
- **Cél:** kreatív írás fejlesztése
- **Leírás:** A diákok párokban dolgoznak. A párosokat az Állj párba! módszerrel lehet kialakítani (Bárdossy és társ., 2002, 362; N. Tóth – Petres Csizmadia, 2015, 304). A diákok a teremben sétálnak, majd az „Állj!” parancsra megállnak. A „Párba!” utasításra a hozzájuk legközelebb állóval párt alkotnak és elfoglalják a helyüket. A gyakorlat előtt célszerű, ha felolvassunk egy olyan hasonló apróhirdetést, amelyet a tanulóktól is elvárunk. A mi foglalkozásunk során a párosok olyan hirdetést írnak, amelyben az egyik mesei szereplő társat keres a fiának (N. Tóth – Petres Csizmadia, 2015, 309).

Disputa

- **Időkorlát:** min. 5 perc a gyakorlatra (a téma mélységétől függően módosulhat)
- **Eszközigény:** papír, íróeszköz
- **Cél:** a kritikai gondolkodás és a beszéd-készség fejlesztése
- **Leírás:** A foglalkozás lényege, hogy a tanulók a megvitatandó kérdést megbeszéljék és érvekkel alátámaszják a véleményüket. A mi esetünkben a diákoknak arról kellett véleményezni formálniuk, hogyan cselekedhetett volna másképp az egyik szereplő a mesében. Ezeket az ötleteket kulcsszavakkal leírják a papírra. Mások elképzelése érvekkel támadható meg (N. Tóth – Petres Csizmadia, 2015, 305).

REFLEKTÁLÁS

Ötsoros

- **Időkorlát:** min. 5 perc a gyakorlatra
- **Eszközigény:** tábla, filctoll, papír, íróeszköz
- **Cél:** információk összegzése, érzések kifejezése
- **Leírás:** Ez a technika megköveteli a téma szintetizálását, tömörítését. Az első sorba a témát, illetve címet írjuk le, ami általában főnév. Ezt követően a két melléknévvel jellemezzük a témát. Majd a harmadik sorba a címmel

kapcsolatos három cselekvést jegyeztünk le. A negyedik sor a személyes érzéseket tartalmazza, amelyet négy szóval fejezünk ki. Az utolsó, ötödik sor az első sor rokon értelmű kifejezése, ami a történet lényegét írja le (Bárdossy és társ., 2002, 313, 358; N. Tóth – Petres Csizmadia, 2015, 311).

Házi feladat – Jellemtérkép

- **Időkorlát:** min. 5 perc a bemutatásra
- **Eszközigény:** tábla, filctoll
- **Cél:** kritikai gondolkodás fejlesztése
- **Leírás:** Először mutassuk be a tanulóknak az említett grafikai szervezőt, illetve magyarázzuk meg annak használatát. A diákoknak jellemzést kell írniuk a történetben szereplőkről, melyet érvekkel támasztanak alá. Például: A boszorkány gonosz, mert embereket eszik (Bárdossy és társ., 2002, 399; N. Tóth – Petres Csizmadia, 2015, 301).

Beszélgető-kör

- **Időkorlát:** min. 5 perc (a foglalkozás mélységétől függően)
- **Eszközigény:** plüss mackó (vagy más személyes tárgy)
- **Cél:** visszaigazolás
- **Leírás:** A tanulók körbe állnak. Elsősorban a pedagógus mondja el a véleményét az óráról. Majd egy mackó körbeadásával a tanulók is lehetőséget kapnak arra, hogy elmondják, mely gyakorlatok nyerték el tetszésüket, illetve melyek nem.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Adamikné Jászó Anna (2006): *Az olvasás múltja és jelene*. Budapest – Trezor Kiadó
- Adamikné Jászó Anna (2008): *Anyanyelvi nevelés az ábécétől az érettségiig*. Budapest – Trezor Kiadó
- Bárdossy Ildikó – Dudás Margit – Pethőné Nagy Csilla – Priskinné Rizner Erika (2002): *A kritikai gondolkodás fejlesztése*. Pécsi Tudományegyetem, Pécs – Budapest
- Gósy Mária (2008): *Az értő olvasás*. Anyanyelv-pedagógia, Budapest
- Kása Viktória (2019): *Az értő olvasás fejlesztése anyáról szóló mesék segítségével*. Nyitra
- Kaszmán-Saróka Liliána (2019): *Élménypedagógiai játékok a gyakorlatban*. In: Katedra, 5, 15-16.
- N. Tóth Anikó – Petres Csizmadia Gabriella (2015): *Módszertani szöveggyűjtemény az irodalom oktatásához*. Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitrai Konstatin Filozófus Egyetem, Nyitra
- Puskás Andrea (2016): *The Challenges and Practices of Teaching Young Learners* (Alsótagozatos tanulók oktatásának kihívásai és gyakorlata). Selye János Egyetem, Révkomárom
- Puskás Andrea (2017): *Teaching English Creatively in the Primary Classroom* (Kreatív angolnyelvtanítás az általános iskolában). Bymoon, Zsigárd
- Tóth Beatrix (2006): *A szövegértés fejlesztésének elmélete és gyakorlata*. In: Magyar Nyelvőr, 130, 466-467.